

Važnost financijske pismenosti za razvoj gospodarstva

Bošnjak, Vlatka

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:324659>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković"

Vlatka Bošnjak

Završni rad

Važnost financijske pismenosti za razvoj gospodarstva

Pula, 2022.

Studen 2021. u Puli.
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković"

Vlatka Bošnjak

Završni rad:

Važnost financijske pismenosti za razvoj gospodarstva

Mentor: prof. dr. sc. Saša Stjepanović

Izradila: Vlatka Bošnjak

Ekonomija, redovni III.god.

vbosnjak@student.unipu.hr

JMBAG: 0303072320

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: opća ekonomija

Pula, rujan 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____Vlatka Bošnjak_____, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera _____Ekonomija_____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student _____

U Puli, _____, _____ godine.

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis _____

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	6
2. Pojam financijske pismenosti.....	8
3. Financijska pismenost potrošača.....	9
3.1.1. FLat World.....	9
4. Promicanje financijske pismenosti u hrvatskoj.....	18
4.1. Ministarstvo financija kao nositelj financijske pismenosti.....	18
4.1.1. Operativna radna grupa.....	19
4.2. Financijska pismenost građana u Hrvatskoj.....	19
4.3. Istraživanje OECD-a o porastu financijske pismenosti građana u Hrvatskoj.....	21
5. Važnost financijskog obrazovanja mladih.....	26
6. Utjecaj financijske pismenosti na razvoj gospodarstva.....	29
7. Zaključak.....	30
8. Popis tablica i slika.....	31
9. Popis Literature.....	32
Sažetak / Summary.....	33
Ključne riječi.....	34

1. Uvod

Tijekom svog života, pojedinci su danas sve odgovorniji za svoje osobne financije nego ikad prije. Teret mnogih je neupućenost u upravljanje vlastitim dohotkom ili nedostatna financijska pismenost. Pojedinci su također iskusili promjene na tržištima rada. Obrazovanje i vještine postaju sve važniji, što dovodi do razlika u plaćama između onih s srednjom, višom ili visokom školom i onih s nižim stupnjem obrazovanja. Istovremeno, financijska tržišta se brzo mijenjaju, s razvojem tehnologije, novim i složenijim financijskim proizvodima, od studentskih zajmova do hipoteka, kreditnih kartica, zajedničkih fondova i anuiteta, raspon financijskih proizvoda koje ljudi mogu birati vrlo je različit od onoga što je bio u prošlosti, a odluke koje se odnose na te financijske proizvode imaju velikog utjecaja na dobrobit i budućnost pojedinca.

Danas, eksponencijalni rast financijske tehnologije mijenja način na koji ljudi vrše plaćanja, odlučuju o svojim financijskim ulaganjima, razumiju li diverzifikaciju rizika i traže financijski savjet. U tom kontekstu bitno je shvatiti koliko su ljudi financijski upućeni i u kojoj mjeri njihovo znanje o financijama ogledava njihovo donošenje financijskih odluka te kako te iste odluke utječu na dinamiku rasta gospodarstva zemalja koje su uključene u istraživanja o financijskoj pismenosti svojih građana.

Financijska pismenost postaje sve važnija u svakodnevnom životu zbog sve složenijih i mnogobrojnih financijskih proizvoda, alata i usluga koji ubrzano rastu na globalnom i dinamičnom tržištu, potrebna je građanima kako bi donosili ispravne odluke na tržištu, razborito upravljali osobnim financijama te lakše preprodili krizne situacije i prilagodili se promjenama na tržištu. Ponuda financijskih alata je sve veća, pojedinci sa nedostatkom financijskog znanja mogu se naći ugroženima na financijskom tržištu koje se danas razvija eksponencijalnom brzinom. Također financijska pismenost pridonosi sve većoj osvještenosti potrošača o raznim rizicima na tržištu, njihovim pravima i mogućnostima prilikom donošenja financijskih odluka.

U radu ćemo definirati pojam financijskog obrazovanja, promotriti njegovu ulogu u dinamici gospodarskog rasta u Hrvatskoj, članicama EU i trećim zemljama te predstaviti nacionalne alate za promicanje financijske pismenosti u Hrvatskoj. Također, u radu ćemo predstaviti i komentirati ranije provedena istraživanja o

financijskoj pismenosti građana u Hrvatskoj i financijskoj pismenosti studenata na Sveučilištu u Zagrebu te podatke OECD-a o financijskoj pismenosti za Hrvatsku.

U radu su korištene znanstvene metode: metoda komparacije (uspoređivati ćemo odnos razvijenosti nacionalnog gospodarstva i financijske pismenosti stanovništva), metoda deskripcije (definirali smo financijsku pismenost i njenu ulogu u financijskom životu svakog pojedinca) metoda klasifikacije (navodi sve važne podjele među komponentama same biti financijske pismenosti) te statističke metode (istraživanja su provedena na temelju uzorka i prikana kroz jednostavne statističke izračune).

2. Pojam financijskog obrazovanja

Financijska pismenost označava razumijevanje i učinkovito korištenje različitih financijskih vještina u svakodnevnom okruženju te uključuje osobno upravljanje financijama, razumijevanje proračuna i ulaganja. Financijska pismenost temelj je našeg odnosa s novcem, a to je tema iz koje se uči čitav život. Što prije počnete, to će vam biti bolje, jer obrazovanje je ključ uspjeha kada je novac u pitanju.

U radu se upotrebljava izraz financijska pismenost koju OECD definira kao “proces u kojem financijski potrošači/ulagači poboljšavaju svoje razumijevanje financijskih proizvoda i koncepata te putem informacija, uputa i/ili objektivnih savjeta razvijaju potrebne vještine i sigurnost kako bi postali svjesniji financijskih rizika i prilika, kako bi mogli donositi utemeljene odluke, kako bi znali gdje se obratiti za pomoć te kako bi poduzimali druge učinkovite mjere za poboljšanje svoje financijske dobrobiti”.¹

OECD financijsku pismenost definira kao splet informiranosti, vještina, znanja, stavova i ponašanja koji imaju utjecaja na donošenje ispravnih financijskih odluka za ostvarenje osobne dobrobiti i financijskog prosperiteta. Laički, to je osnovno financijsko znanje koje nam je potrebno za funkcioniranje u današnjem ubrzanom tržišnom okruženju.

¹<https://www.oecd.org/general/searchresults/?q=financial%20literacy%20definition&cx=012432601748511391518:xzeadub0b0a&cof=FO RID:11&ie=UTF-8>

3. Financijska pismenost potrošača

U kontekstu sve bržih promjena na tržištu i stalnog razvoja financijskog sektora važno je razmjeti jesu li građani spremni za snalaženje u labirintima financijskih odluka sa kojima se svakodnevno suočavaju.

Financijska pismenost odnosi se i na znanje i na ponašanje kod upravljanja osobnim financijama, a prosjek pokazuje ranjivost određenih podskupina stanovništva i nisko znanje o određenim financijskim temama. Globalna otkrića su doista otrežnjujuća, financijska pismenost niska je čak i u razvijenim gospodarstvima. U prosjeku jedna trećina globalne populacije (u zemljama kojima su provedena istraživanja o financijskoj pismenosti) upoznata je sa osnovnim ekonomskim i financijskim pojmovima i konceptima koji su u većoj mjeri osnova za donošenje i razumijevanje svakodnevnih financijskih odluka.

3.1. FLat World

Annamaria Lusardi i Olivia S. Mitchell, američke ekonomistice i profesorice na sveučilištu u Washingtonu i Pennsylvaniji, 2007. provele su razna istraživanja i osmislile koncepte za procjenu financijske pismenosti, koncepti su univerzalni i primjenjivi na svaki kontekst i gospodarstvo, tri su takva koncepta, a odnose se (1) na matematičku sposobnost koja je potrebna za razumijevanje kamata i izračun kamatnih stopa, (2) razumijevanje inflacije i (3) razumijevanje diverzifikacije rizika. Lusardi i Mitchell osmislile su standardni skup pitanja oko ovih pojmova i implemen tirale ih u brojna istraživanja u SAD-u i diljem svijeta. Načela koja su utjecala na dizajn ovih pitanja su jednostavnost (pitanja trebaju mjeriti znanje o temeljnim elementima za donošenje odluka u intertemporalnom okruženju), relevantnost (pitanja bi se trebala odnositi na odluke iz svakodnevnog života), kratkoća (broj pitanja mora biti dovoljno mali da bi se osigurao što veći odaziv) i sposobnost razlikovanja (pitanja bi trebala razlikovati financijsko znanje na takav način da dopuste usporedbe među ljudima). Svaki od ovih koncepata i načela važni su zbog pristupačnosti i odaziva na anketu bila ona provedena uživo, putem telefona ili online.

Tri osnovna pitanja za određivanje razine financijske pismenosti postavljena su u mnogim istraživanjima u SAD-u i nacionalnim istraživanjima diljem svijeta, također su postala standardni način mjerenja financijske pismenosti u anketama koje koristi

privatni sektor npr. Aegon Center za dugovječnost i umirovljenje uključio je ta pitanja u anketu o spremnosti za umirovljenje iz 2018. godine, koja je obuhvatila 16000 ljudi u 15 zemalja, također ING i Allianz, investicijski i mirovinski fondovi koriste ova tri pitanja za mjerenje financijske pismenosti.

Točna formulacija pitanja opisana je u tablici 1 :

(1) Pretpostavimo da ste imali 100 USD na štednom računu i da je kamatna stopa 2% godišnje. Nakon 5 godina, što mislite koliko bi ste imali na računu da ste ostavili novac da raste?
Više od 102 USD
Točno 102 USD
Manje od 102 USD
Ne znam
Odbij odgovoriti
(2.) Zamislite da je kamatna stopa na vašem štednom računu 1% godišnje, a inflacija je 2% godišnje. Nakon jedne godine, koliko biste mogli kupiti s novcem na ovom računu?
Više nego danas
Točno isto
Manje nego danas
Ne znam
Odbij odgovoriti
(3.) Molim Vas recite mi je li ova izjava točna ili netočna „Kupnja dionica jedne tvrtke obično daje sigurniji povrat nego dionički zajednički fond.“
Točno
Netočno
Ne znam
Odbij odgovoriti

Tablica 1. Pitanja za mjerenje financijske pismenosti (Lusardi i Mitchell 2011.)

Pitanja iz Tablice 1 dobila su svjetsku pažnju i bila su ključna za mnoga istraživanja pa im je dodjeljen i nadimak „Velika trojka“, prva ispitivanja financijske pismenosti korištenjem velike trojke bila sumoguća zahvaljujući posebnom modulu o

financijskoj pismenosti i planiranju mirovine koju su Lusardi i Mitchell osmislile za Studiju o zdravlju i umirovjenju iz 2004. koja je istraživala Amerikance starije od 50 godina. Podaci su pokazali da je samo polovica starijih Amerikanaca — koji su vjerojatno do sada donijeli mnogo financijskih odluka u životu — mogla odgovoriti na dva osnovna pitanja koja mjere razumijevanje kamatnih stopa i inflacije. A samo jedna trećina pokazala je razumijevanje oba dva pojma i točno odgovorila na treće pitanje, mjerenje razumijevanja diverzifikacije rizika.

S vremenom je „Velika trojka“ dodana drugim nacionalnim istraživanjima, a Lusardi i Mitchell koordinirali su projekt pod nazovom Financijska pismenost u svijetu (Financia Literacy at World – Flat World). FFlat World je zapravo međunarodna usporedba financijske pismenosti u svijetu. U tablici 2 prikazani su rezultati projekta FFlat World, istraživanje je provedeno u suradnji s lokalnim znanstvenicima i uključuje 15 zemalja iz cijeloga svijeta.

Autori	Zemlja	Godina istraživanja	Kamatna stopa		Inflacija		Rizik		Sve 3 točne %	Najmanje 1 ne zna %	Uzorak
			T%	N%	T%	N%	T%	N%			
Lusardi i Mitchell	SAD	2009.	64,9	13,5	64,3	14,2	51,8	33,7	30,2	42,4	1488
Van Rooij, Lusardi i Alessie	Nizozemska	2010.	84,8	8,9	76,9	13,5	59,9	33,2	44,8	37,6	1665
Bucher-Koenen i Lusardi	Njemačka	2009.	82,4	11	78,4	17	61,8	32,3	53,2	37,0	1059
Sekita	Japan	2010.	70,5	12,5	58,8	28,6	39,5	56,1	27	61,5	5268
Agnew, Bateman i Thorp	Australija	2012.	83,1	6,4	69,3	13	54,7	37,6	42,7	41,3	1024
Crossan, Feslier i Hurnard	Novi Zeland	2009.	86	4	81	5	49,0	2	24	7	850
Brown i Graf	Švicarska	2011.	79,3	2,8	78,4	4,2	73,5	13	50,1	16,9	1500
Fornero i Monticone	Italija	2007.	40	28,2	59,3	30,7	52,2	33,7	24,9	44,9	3992

Almenberg i Sève- Söderbergh	Švedska	2010.	35,2	15,6	59,5	16,5	68,4	18,4	21,4	34,7	1302
Arrondel, Debbich i Savignac	Francuska	2011.	48	11,5	61,2	21,3	66,8	14,6	30,9	33,4	3616
Klapper i Panos	Rusija	2009.	36,3	32,9	50,8	26,1	12,8	35,4	3,7	53,7	1366
Beckmann	Rumunjska	2011.	41,3	34,4	31,8	40,4	14,7	63,5	3,8	75,5	1030
Moure	Čile	2009.	47,4	32,1	17,7	20,9	40,6	-	7,7	53,1	14463
Boisclair, Lusardi i Michaud	Kanada	2012.	77,9	8,8	66,18	16,13	9,36	31,9	42,5	37,23	6805
Kalmi i Ruuskanen	Finska	2014.	58,1	6,1	76,5	6,4	65,8	10,25	35,6	14	1477

Tablica 2. Rezultati Istraživanja FLat World (15 zemalja)

Rezultati projekta FLat world, koji do sada uključuje podatke iz 15 zemalja, uključujući Švicarsku, Veliku Britaniju i Njemačku naglašavaju veiku potrebu za poboljšanjem financijske pismenosti i edukacijom građana. U svim zemljama financijska pismenost je na kriznoj razini, a prosječna stopa financijske pismenosti (mjerena prema onima koji su točno odgovorili na sva tri pitanja) iznosi oko 30%. Dok samo oko 50% ispitanika u većini zemalja može točno odgovoriti na dva pitanja o kamatama i inflaciji.

Važno je spomenuti da većina zemalja uključenih u projekt FLat World ima dobro razvijena financijska tržišta, što dodatno naglašava što dodatno naglašava razlog za zabrinutost zbog pokazanog nedostatka financijske pismenosti. Činjenica da su stope financijske pismenosti toliko slične u zemljama s različitim razinama ekonomskog rasta ukazuje, kako je u smislu financijske pismenosti, svijet relativno „ravan“ – pokazuje da razine dohotka / prihoda i raširenost različitih sve složenijih financijskih proizvoda i alata, sami po sebi ne znače financijski pismenije stanovništvo.

Drugi značajni nalazi pojavljuju se u tablici 2. Kao što se i očekivalo, razumijevanje učinaka inflacije (tj. stvarnih naspram nominalnih vrijednosti) među

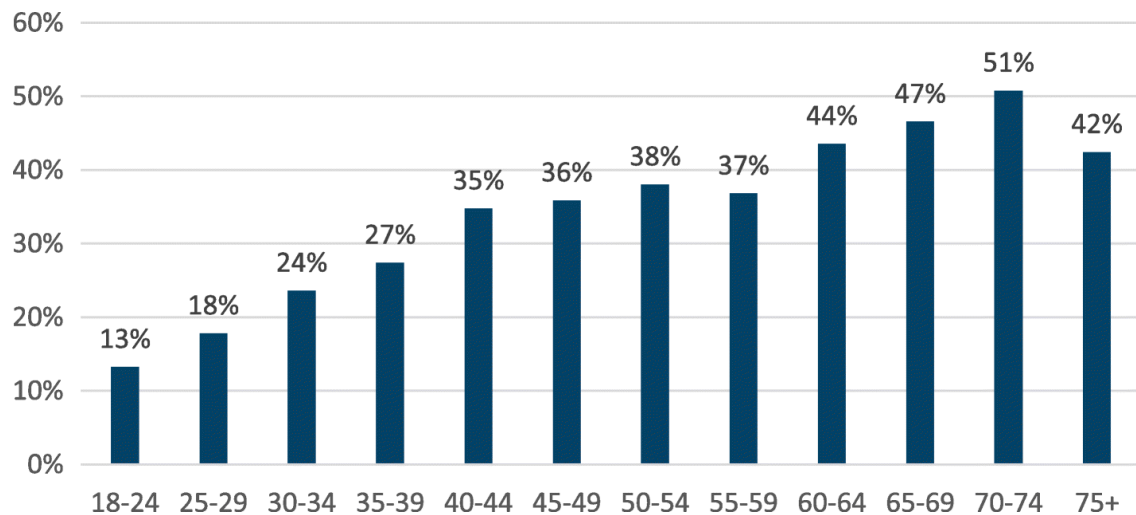
ispitanicima je nisko u zemljama koje su iskusile deflaciju, a ne inflaciju: u Japanu, razumijevanje inflacije iznosi 59%; u drugim državama, poput Njemačke, iznosi 78%, au Nizozemskoj 77%. U svim zemljama pojedinci imaju najnižu razinu znanja o pojmu rizika, a postotak točnih odgovora posebno je nizak kada se promatra znanje o diverzifikaciji rizika. Ovdje primjećujemo prevalenciju odgovora "ne znam". Dok se odgovori "ne znam" kreću oko 15% na temu kamatnih stopa i 18% na temu inflacije, oko 30% ispitanika - u nekim zemljama čak i više - vjerojatno će odgovoriti "ne znam" na pitanje o diversifikaciji rizika.

Ove nalaze podupiru mnoga druga istraživanja. Npr. istraživanje globalne financijske pismenosti tvrtke Standard & Poor's iz 2014. pokazuje da ljudi diljem svijeta najmanje znaju o riziku i diverzifikaciji rizika. Slično tome, rezultati istraživanja Allianz iz 2016., koje je prikupilo dokaze iz deset europskih zemalja o novcu, financijskoj pismenosti i riziku u digitalnom dobu, pokazuju nisku financijsku pismenost glede rizika u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem. U Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj, koje su tri zemlje s najboljim rezultatima u pogledu financijskog znanja, manje od 20% ispitanika može odgovoriti na tri pitanja vezana uz poznavanje rizika i diverzifikaciju rizika (Allianz, 2017.).

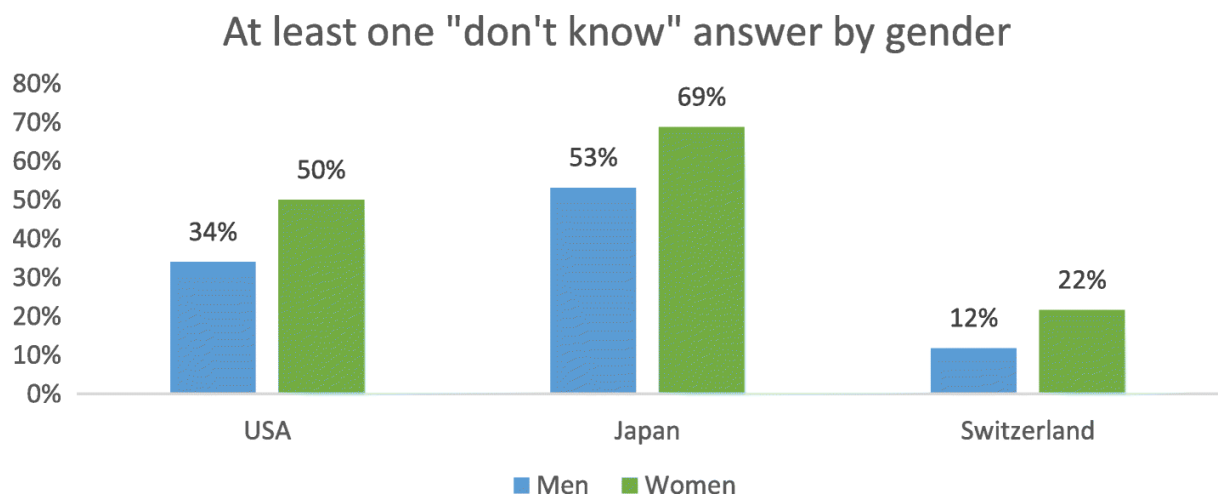
Ukratko, financijska je pismenost niska u cijelom svijetu te iz provedenih istraživanja možemo zaključiti kako više razine nacionalnog dohotka ne znače financijski pismenije stanovništvo. Dizajn „velika tri“ pitanja omogućuje globalnu usporedbu i dublje razumijevanje financijske pismenosti. Ovo povećava učinkovitost mjere jer pomaže u identificiranju općih i specifičnih problema u zemljama i kod pojedinih podskupina stanovništva.

Niska financijska pismenost u prosjeku je manja među određenim podskupinama stanovništva. Npr. Iako su obrazovna postignuća u pozitivnoj korelaciji s financijskom pismenošću, to nije dovoljno. Čak i visoko obrazovani ljudi nisu nužno upućeni u osnovnu ekonomsku terminologiju pa im je i raspolaganje osobnim financijama često teško ili ne pokazuje značajan napredak tokom radnog vijeka. Financijska pismenost je također niska među mladima. U SAD-u manje od 30% ispitanika može točno odgovoriti na Veliku trojku, do 40 godina, iako se mnoge posljedične financijske odluke donose mnogo ranije u životu, ponekad i prije punoljetnosti pojedinca. Slično tome, u Švicarskoj samo 45% onih u dobi od 35 godina ili mlađih može točno

odgovoriti na velika tri pitanja. Iako ljudi mogu učiti iz donošenja financijskih odluka, tj. njihovih posljedica, takvo učenje je zastarjelo i skupo košta pojedinca. Kao što je prikazano na slici 1, većina starijih osoba, koje su već donijele odluke, ne mogu odgovoriti točno na sva tri osnovna pitanja financijske pismenosti.

Slika 1. Prikaz ispitanika koji su točno odgovorili na sva tri pitanja po dobnoj skupini u SAD-u (2015.godina) Izvor: Studja američke nacionalne financijske sposobnosti iz 2015.godine.

Slika 2. Rodne razlike u odgovorima na pitanja velike tri. Izvori: SAD—Lusardi i Mitchell, [2011c](#) ; Japan—Sekita, [2011.](#) ; Švicarska—Brown i Graf, [2013](#)

Rodni jaz u financijskoj pismenosti također je prisutan u svim zemljama. Manja je vjerojatnost da će žene točno odgovoriti na pitanja nego muškarci. Jaz je prisutan ne samo na ukupnoj ljestvici nego i unutar svake teme, u zemljama s različitim razinama dohotka i u različitim godinama. Žene također imaju nerazmjerno veću vjerojatnost da navedu da ne znaju odgovor na određena pitanja (slika 2). Čak i u Finskoj, koja je relativno ravnopravno društvo u pogledu spolova, 44% muškaraca u usporedbi s 27% žena točno odgovara na sva tri pitanja, a 18% žena daje barem jedan odgovor "ne znam" u odnosu na manje od 10% muškaraca. Ove brojke dodatno odražavaju univerzalnost pitanja velike tri. Kao što je prikazano na slici 2, odgovori "ne znam" među ženama prevladavaju ne samo u europskim zemljama, na primjer, Švicarskoj, već i u SAD-u i Kanadi te u Aziji (Japan).

Sve veći broj financijskih instrumenata pojavljuje se u našoj svakodnevnicu, uključujući i alternativne financijske usluge kao što su brzi zajmovi, zalagaonice i najam vlastitih trgovina koji naplaćuju vrlo visoke kamatne stope. Istovremeno, u promjenjivom gospodarskom krajoliku, ljudi su sve odgovorniji za osobno financijsko planiranje, vlastiti dohodak te za investiranje i trošenje svojih resursa tijekom svog života. Sve u svemu, pojedinci donose znatno više financijskih odluka tijekom svog života, žive dulje i imaju pristup nizu novih financijskih proizvoda. Ovi trendovi, u kombinaciji s niskom razinom financijske pismenosti diljem svijeta, a posebno među ranjivim skupinama stanovništva, ukazuju na to da podizanje financijske pismenosti mora postati prioritet kreatorima ekonomskih politika.

Postoje brojni dokazi o utjecaju financijske pismenosti na odluke i financijsko ponašanje ljudi. Npr. dokazano je da financijska pismenost utječe i na štedno i investicijsko ponašanje te na upravljanje dugom i prakse zaduživanja. Empirijski, financijski pametni ljudi imaju veću vjerojatnost da će akumulirati bogatstvo. Postoji nekoliko objašnjenja zašto se veća financijska pismenost pretvara u veće bogatstvo. Nekoliko je istraživanja dokumentiralo da će oni koji imaju veću financijsku pismenost vjerojatnije planirati odlazak u mirovinu, vjerojatno jer je vjerojatnije da će cijeniti moć obračunavanja kamata i sposobniji su za izračune.

Financijska pismenost također je povezana s višim povratima na ulaganja i ulaganja u složeniju imovinu, kao što su dionice, koje obično nude više stope povrata. Ovo otkriće govori nam nekoliko važnih činjenica o raspodjeli dohotka među

stanovništvom; prema simulaciji koju su proveli Lusardi, Michaud i Mitchell (2017.), u kontekstu modela životnog ciklusa štednje s mnogo izvora neizvjesnosti, od 30% do 40% nejednakosti mirovinskog bogatstva u SAD-u može se objasniti razlikama u financijskom znanju sudionika. Ovi rezultati pokazuju da financijska pismenost nije sporedna stvar, već igra ključnu ulogu u štednji, gomilanju bogatstva i utječe na naše osobne investicije.

Financijska pismenost također je snažno povezana s većom sposobnošću suočavanja s hitnim troškovima i vremenskim šokovima u prihodima. Oni koji su financijski pismeni vjerojatnije će izjaviti da mogu doći određenog iznosa u 30 dana ili pokriti hitne troškove u potrebi.

S obzirom na dužničko ponašanje, oni koji su financijski pismeniji imaju manju vjerojatnost da će imati dug na kreditnoj kartici i vjerojatnije je da će svaki mjesec plaćati cijeli iznos svoje kreditne kartice umjesto da plaćaju samo minimalni dug. Pojedinci s višom razinom financijske pismenosti također imaju veću vjerojatnost da će refinancirati svoje hipoteke kada to ima smisla, skloni su ne posuđivati uz svoje planove i manje je vjerojatno da će koristiti skupe metode posuđivanja, npr. zajmove do isplate, zalagaonice, ulaziti u minus i sl.

Nekoliko studija dokumentiralo je loše ponašanje dužnika i njegovu vezu s financijskom pismenošću. Tako npr. najskuplje hipoteke u prosjeku imaju najmanje financijski pismeni građani, Lusardi i Tufano (2015.) pokazali su da su najmanje financijski obrazovani građani imali visoke transakcijske troškove, plaćajući više naknade i koristeći skupe metode posuđivanja. U njihovoj studiji, manje upućeni također su prijavili prekomjerno zaduženje i nesposobnost prosuđivanja svoje pozicije duga. Slično tome, Mottola (2013.) je otkrio da će oni s niskom financijskom pismenošću vjerojatnije koristiti skupe kreditne kartice, a Utkus i Young (2011.) zaključili su da će najmanje pismeni vjerojatnije posuđivati na račun svojih mirovinskih računa.

Općenito, financijska pismenost utječe na sve, od svakodnevnih kratoročnih do dugoročnih financijskih odluka, a to ima implikacije i na pojedince i na cijelo gospodarstvo. Niske razine financijske pismenosti u različitim zemljama povezane su s neučinkovitom potrošnjom, lošim financijskim planiranjem te skupim zaduživanjem i upravljanjem dugom. Rezultati raznih anketa i istraživanja pokazuju da su „velika

tri“ pitanja korisna ne samo u procjeni ukupne financijske pismenosti, već i u identificiranju ranjivih podskupina stanovništva i područja donošenja financijskih odluka koja trebaju poboljšanja. Stoga su ovi nalazi relevantni za kreatore ekonomskih i obrazovnih politika, za poduzetnike i za same građane koji žele poboljšati svoju financijsku poziciju. Financijska nepismenost ima implikacije ne samo na odluke koje ljudi donose sami nego i na društvo. Brzo širenje tehnologije mobilnog plaćanja i alternativnih financijskih usluga u kombinaciji s nedostatkom financijske pismenosti može pogoršati nejednakost u raspodjeli bogatstva u gospodarstvu. Tako manji dio financijski pismenih dionika na tržištu akumulira većinu bogatstva, dok većina manje financijski pismenih građana danas živi „iz mjeseca u mjesec“ ili se muči sa samom egzistencijom.

Gotovo krizne razine financijske nepismenosti, negativan utjecaj koji ona ima na financijsko ponašanje te ranjivost pojedinih skupina govore o potrebi i važnosti financijske edukacije. Financijsko obrazovanje ključni je temelj za podizanje financijske pismenosti i informiranje sljedećih generacija potrošača, radnika i građana. U mnogim su zemljama posljednjih godina uloženi napor da se provede i osigura financijsko obrazovanje u školama, na fakultetima i na radnim mjestima. Međutim, kontinuirano niske razine financijske pismenosti diljem svijeta pokazuju da dio slagalice nedostaje. Da bi bile učinkovite, inicijative financijskog opismenjavanja moraju biti široke i prilagodljive. Škole, radna mjesta i platforme zajednice pružaju jedinstvene prilike za financijsko obrazovanje često različitim segmentima stanovništva. Nadalje, istraživanja su pokazala da su u zemljama jasno određene podskupine, poput žena i mladih ljudi, s nedostatkom financijskog znanja savršene mete za programe financijskog opismenjavanja.

4. Promicanje financijske pismenosti u Hrvatskoj

Financijska pismenost građana javni je interes i stvara pozitivne, učinke kako za same pojedince koji se njome služe, tako i za cjelokupnu zajednicu, jer boljom regulacijom vlastitih financija istovremeno, nenamjerno reguliramo i tržište u pravom smjeru.

4.1. Ministarstvo financija kao nositelj financijske pismenosti

Ministarstvo financija je kao nositelj financijske pismenosti potrošača u Republici Hrvatskoj izradilo Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine (u daljnjem tekstu: Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača, Narodne novine, broj 11/15). Navedeni dokument izrađen je kao međusektorski okvir za poticanje i unaprjeđivanje djelovanja svih dionika uključenih u provođenje financijskog obrazovanja građana Republike Hrvatske kako bi im se osigurala prilika ostvarivanja određene koristi od financijskog obrazovanja.²

Cilj Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača jest u razvijanju kvalitete, kanalima distribucije, provođenju već poznatih i učinkovitih aktivnosti te u zajedničkom djelovanju svih dionika u cilju stvaranja financijski opismenjenog stanovništava. Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača obuhvatit će građane svih dobnih skupina u Republici Hrvatskoj putem formalnog i neformalnog oblika obrazovanja.³

Načini provođenja financijskog obrazovanja definirani su provedbenim aktivnostima Akcijskog plana za unaprjeđenje financijske pismenosti potrošača za svaku narednu godinu (u daljnjem tekstu: Akcijski plan, Narodne novine, broj 11/15) izrađenim temeljem Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača. Akcijskim planom točno su propisane mjere i aktivnosti usmjerene prema podizanju razine financijske pismenosti svih građana Republike Hrvatske. Akcijski plan izrađen

² <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/financijski-sustav/financijska-pismenost-potrosaca/425>

³ <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/financijski-sustav/financijska-pismenost-potrosaca/425>

kao „živi dokument“ podložan je prilagodbama i eventualnim budućim promjenama u društvu.⁴

4.1.1. Operativna radna grupa

U svrhu praćenja provedbe mjera i aktivnosti financijske pismenosti definiranih u Akcijskom planu, Ministarstvo financija je osnovalo Operativnu radnu grupu za praćenje provedbe mjera i aktivnosti. Operativna radna grupa održava sastanke svaka 3 mjeseca na kojima raspravlja o provedbenim aktivnostima te ostalim pitanjima relevantnim za financijsku pismenost. Ministarstvo financija, kao koordinator svih aktivnosti u području financijske pismenosti, jednom godišnje izrađuje izvješće o provedbi Akcijskog plana za proteklo jednogodišnje razdoblje i projekcijama planiranih aktivnosti za naredno izvještajno razdoblje i o istome izvješćuje Vladu Republike Hrvatske.⁵

Financijsko obrazovanje je od javnog interesa te se provodi od strane tijela državne uprave u suradnji s ostalim dionicima. Osobito je važna kontinuirana suradnja između javnog i privatnog sektora u cilju jačanja međusobnih odnosa i poticanja daljnje suradnje.⁶

Kako bi se građanima približile pojedine teme u vezi s područjem financija, dionici Akcijskog plana (Hrvatska udruga banaka, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, Hrvatski ured za osiguranje i Ministarstvo gospodarstva) pripremili su edukativne materijale koji su dostupni na njihovim web stranicama.

4.2. Financijska pismenost građana u Hrvatskoj

OECD financijsku pismenost definira kao kombinaciju informiranosti, znanja, vještina, stavova i ponašanja potrebnih za donošenje ispravnih financijskih odluka za ostvarenje individualne dobrobiti. Stoga su se u istraživanju mjerile tri osnovne kategorije: financijsko znanje, financijsko ponašanje i odnos prema trošenju novca.

⁴ <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/financijski-sustav/financijska-pismenost-potrosaca/425>

⁵ <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/financijski-sustav/financijska-pismenost-potrosaca/425>

⁶ <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/financijski-sustav/financijska-pismenost-potrosaca/425>

Mjerenje je također pokazalo kakve rezultate u financijskoj pismenosti ostvaruju različite društvene skupine (dobne, rodne, obrazovne), u svim krajevima Hrvatske.⁷

Hrvatska narodna banka (HNB) i Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (Hanfa) predstavile su 4. veljače 2016. godine rezultate istraživanja financijske pismenosti u Hrvatskoj. Ovo je mjerenje provela agencija Ipsos d.o.o., prema metodologiji Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), te su njegovi nalazi usporedivi s rezultatima istog istraživanja u drugim zemljama. Prosječna ocjena financijske pismenosti građana Hrvatske iznosi 11,7 od mogućeg 21 boda.⁸

Istraživanje "Mjerenje financijske pismenosti" proveli su zajedno Hanfa i HNB u suradnji s Ministarstvom financija Republike Hrvatske, koordinatorom svih aktivnosti u području financijske pismenosti u našoj zemlji, a na temelju Akcijskog plana za unaprjeđenje financijske pismenosti potrošača za 2015. godinu. Istraživanje je provedeno metodom osobnog kontakta s ispitanicima ("licem u lice") u dobnoj skupini od 18 do 79 godina, na reprezentativnom uzorku od preko 1000 ispitanika. Dok prosječna ocjena financijske pismenosti u Hrvatskoj iznosi 11,7 bodova od mogućih 21, najnižu pismenost imaju mlađi od 19 godina (9,3), a najvišu oni višeg i visokog obrazovanja (12,8), te građani s prihodima kućanstva većim od 6.250 kn (12,8) kao i oni iz gradova s više od 100 000 stanovnika (13,1).⁹

Što se tiče financijskog znanja, 74 posto građana upoznato je s utjecajem koji inflacija ima na njihov život, odnosno razumije da visoka inflacija znači i brz rast troškova života. Više od dvije trećine ispitanika (69 posto) upoznato je s velikim rizicima koji su povezani s visokim potencijalnim zaradama. Dvije trećine građana svjesno je koristi razumnog raspoređivanja ulaganja i štednje u svrhu zaštite od rizika – odnosno shvaća da je gubitak novca manje vjerojatan ukoliko se ulaže i štedi na više mjesta. Također, 80 posto ispitanika razumije zadatak koji zahtjeva shvaćanje koncepta kamate na zajam.¹⁰

Preko 60% građana Hrvatske vodi pažljivo računa o osobnim financijskim poslovima, troškovima, financijskim transakcijama te pravovremenom podmirivanju

⁷ <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljani-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

⁸ <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljani-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

⁹ <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljani-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

¹⁰ <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljani-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

dugova. Međutim, takav oprez znači da Hrvati neće previše riskirati s novcem, izbjegavajući pritom "negativne rizike", isto vrijedi i obrnuto za "pozitivne rizike" poput ulaganja, kojima nisu skloni niti građani s višim dohotkom.¹¹

Slaba korelacija između financijskog znanja i financijskog ponašanja pokazuje kako građani Hrvatske, iako su relativno svjesni koristi, ali i načina financijski odgovornog ponašanja, takvo znanje ne primjenjuju uvijek u svakodnevici te bi bilo poželjno da sve edukacije pozitivno utječu na financijsko ponašanje i u stvarnom životu. Rezultati istraživanja ukazuju na to da građani nižih primanja i obrazovanja značajno manje znaju o osnovnim ekonomskim i financijskim pojmovima. Rjeđe vode budžet vlastitih kućanstava, manje su sigurni u vlastite mirovinske planove, poznaju manje financijskih proizvoda te ih ujedno rjeđe koriste.¹²

Mjerenje financijske pismenosti u Hrvatskoj provedeno je u sklopu drugog međunarodnog ciklusa nacionalnih testiranja koje koordinira OECD. Upitnik koji služi kao mjerni instrument izrađen je 2009. godine, a prvi puta primijenjen je 2010. godine, tijekom koordiniranog mjerenja u 14 zemalja. Od tada do danas još se 30 zemalja njime služilo u svrhu prikupljanja podataka o financijskoj pismenosti svojih građana. S obzirom da se Hrvatska uključila u novi ciklus provedbe konkretnog istraživanja na međunarodnoj razini, rezultati ovog istraživanja omogućit će i usporedbu nacionalne razine pismenosti građana Hrvatske s rezultatima istraživanja provedenih u ostalim zemljama. Također, ovo sveobuhvatno mjerenje financijske pismenosti u našoj zemlji bit će korisna osnova za ocjenjivanje uspješnosti budućih edukativnih projekata.¹³

4.3. Istraživanje OECD-a o porastu financijske pismenosti u Hrvatskoj

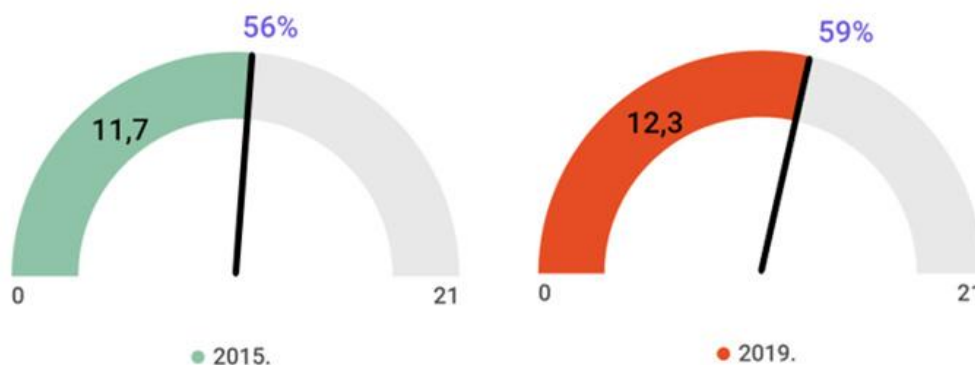
Najnoviji rezultati istraživanja razine financijske pismenosti u Hrvatskoj koje je krajem 2019. provela Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) pokazuju blagi rast u odnosu na 2015. godinu. Prosječna ocjena financijske pismenosti

¹¹ <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljeni-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

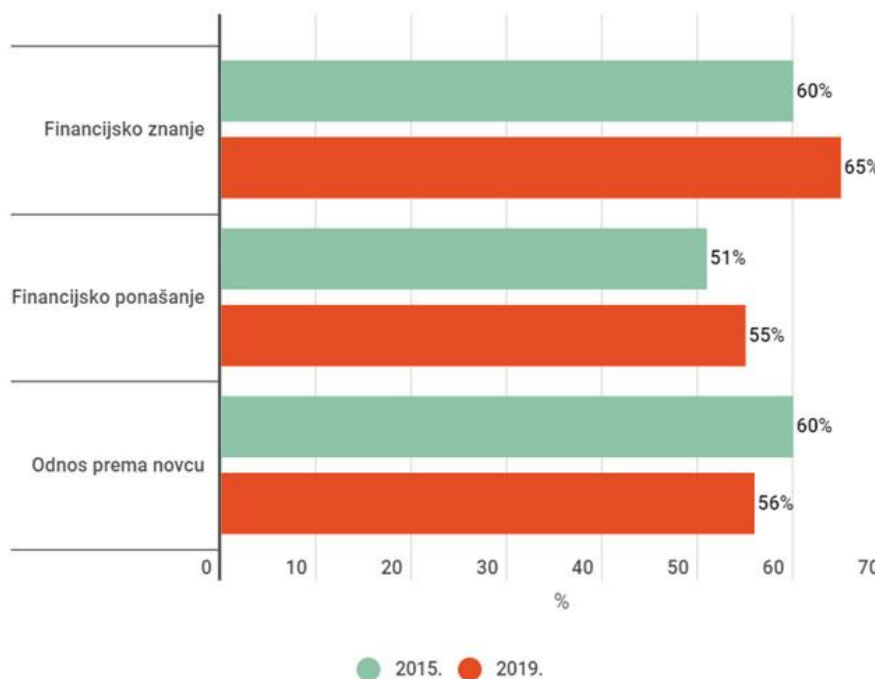
¹² <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljeni-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

¹³ <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljeni-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

građana Hrvatske iznosi 12,3 od ukupno 21 boda (59%), a u 2015. iznosila je 11,7 bodova (56%). Osim u Hrvatskoj, istraživanje je provedeno u Bugarskoj, Crnoj Gori, Gruziji, Moldaviji, Sjevernoj Makedoniji i Rumunjskoj. Razina financijske pismenosti u Hrvatskoj iznad prosjeka je u usporedbi sa zemljama u kojima je provedeno istraživanje (12 bodova, odnosno 57%); s 12,3 boda Hrvatska se približila prosječnoj ocjeni financijske pismenosti zemalja G20 iz 2017. (12,7 bodova, odnosno 60%).¹⁴

Slika 3. Financijska pismenost izražena u postotcima najveće moguće ocjene

¹⁴ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

Slika 4. Financijska pismenost u Hrvatskoj i njezine komponente (izražene u bodovima i u postocima najveće moguće ocjene) Izvor: OECD

Istraživanje je provedeno metodom osobnog intervjua s ispitanicima u dobi od 18 do 79 godina, na reprezentativnom uzorku od 1079 ispitanika te je pokazalo rezultate različitih društvenih slojeva, strukturiranih u dobne, rodne i obrazovne skupine. Iako se u Hrvatskoj bilježi rast ukupne razine financijske pismenosti, mladi od 18 do 29 godina i dalje pokazuju najveći nedostatak financijskih znanja i vještina. Veću razinu pismenosti pokazali su ispitanici koji žive u gradovima, u odnosu na one koji žive u ruralnim područjima, a financijska pismenost pozitivno je korelirana s razinom informatičke pismenosti. Muškarci su pokazali nešto višu razinu financijskog znanja od žena.¹⁵

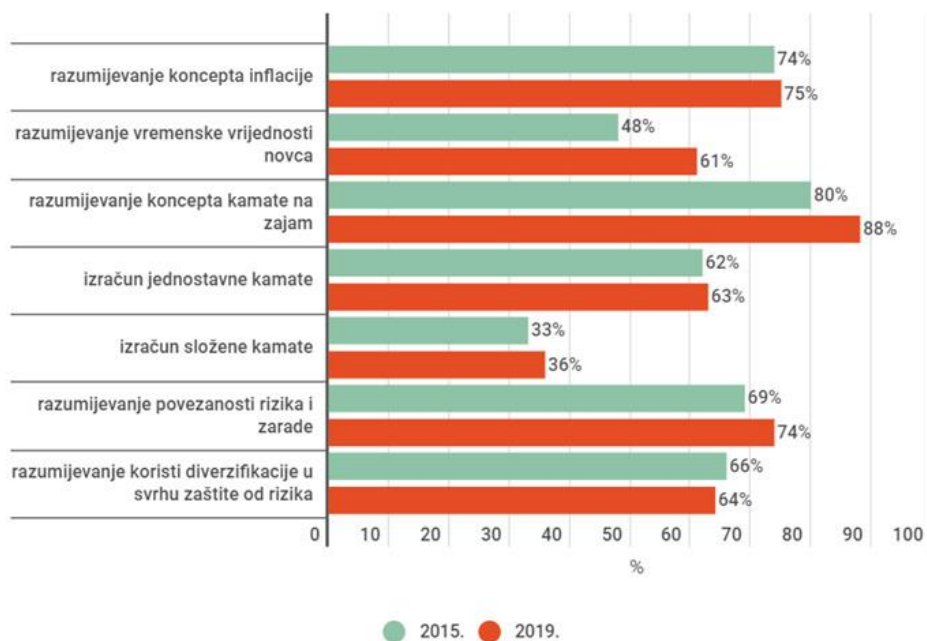
Pri ispitivanju mjerene su tri osnovne kategorije financijske pismenosti: financijsko znanje, financijsko ponašanje i odnos prema trošenju novca. U odnosu na 2015. građani u Hrvatskoj poboljšali su svoje financijsko znanje – sa 60% na 65% i financijsko ponašanje – s 51% na 55%, dok se pogoršao njihov odnos prema trošenju novca – sa 60% na 56%.¹⁶

U promatranom se razdoblju u Hrvatskoj povećao udio ispitanika s visokom razinom financijskog znanja – s 45% na 58%. Iako građani najbolje razumiju koncept kamata na zajam (88% ih je točno odgovorilo na to pitanje), sam izračun jednostavnog i složenog ukamaćivanja pokazao se znatno zahtjevnijim te je samo 24% ispitanika točno odgovorilo na oba pitanja.¹⁷

¹⁵ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

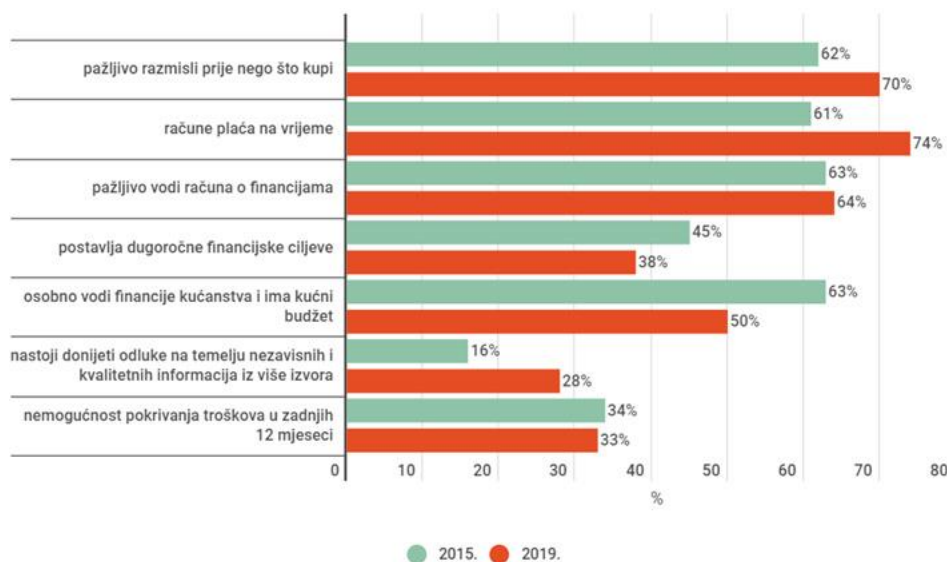
¹⁶ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

¹⁷ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

Slika 5. Financijsko znanje građana u Hrvatskoj 2015. i 2019. (izraženo kao postotak ukupnog broja ispitanika) Izvor: OECD

Financijsko ponašanje građana u Hrvatskoj poboljšalo se u usporedbi s 2015. pa tako građani pokazuju veću odgovornost pri upravljanju novcem u obliku štednje, pravodobnog plaćanja obveza i promišljene kupnje, iako nisu skloni izradi i vođenju osobnog budžeta i dugoročnom financijskom planiranju.¹⁸

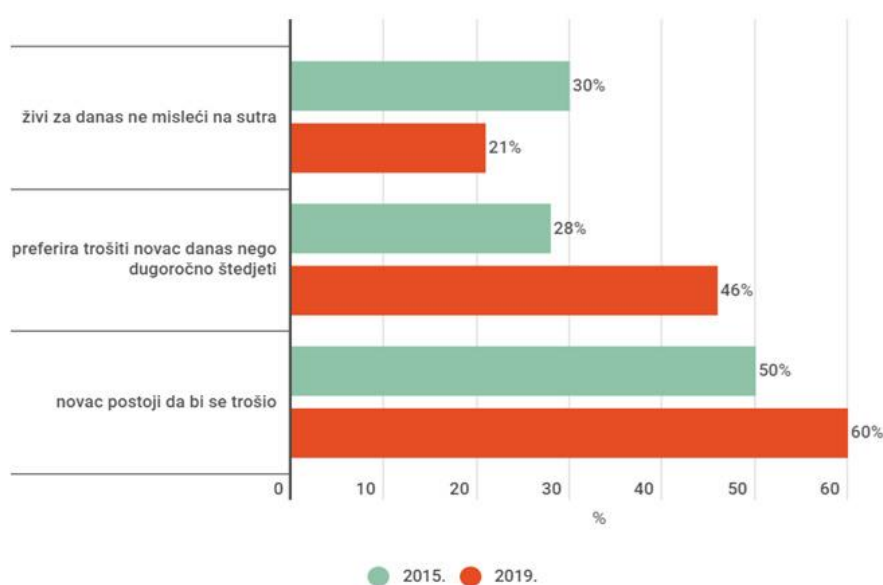
Slika 6. Financijsko ponašanje građana u Hrvatskoj 2015. i 2019. (izraženo kao postotak ukupnog broja ispitanika) Izvor: OECD

¹⁸ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasia-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

Napomena: S obzirom da je pitanje o donošenju financijskih odluka na temelju nezavisnih i kvalitetnih informacija iz više izvora izmijenjeno u ispitivanju iz 2019. u odnosu na pitanje iz ispitivanja provedenog 2015. na način da je podijeljeno u dva pitanja, radi usporedivosti rezultata za 2019. je prikazan prosjek odgovora na ta dva pitanja.¹⁹

Odnos prema novcu pokazuje da i nadalje znatan dio građana potrošnji daje prednost pred dugoročnom štednjom. Osim ocjene financijske pismenosti po komponentama, istraživanje je donijelo i ocjenu financijske uključenosti. Rezultati pokazuju da je 85% građana upoznato s barem pet financijskih proizvoda, dok gotovo 90% građana posjeduje tekući račun ili kreditnu, odnosno debitnu karticu. Istraživanje donosi i podatak o porastu zaduživanja u Hrvatskoj s obzirom na to da je u 2019. veći broj ispitanika imao neki oblik duga nego što je to bilo u 2015. godini. Broj ispitanika koji štedi bio je podjednak, a smanjio se udio onih koji posjeduju neki oblik osiguranja.²⁰

Iako gotovo polovina ispitanika smatra da njihova financijska situacija znatno – i to ponajprije negativno – utječe na njihov život, 60% građana Hrvatske svejedno vjeruje da nije prezaduženo. Tek je jedna trećina ispitanika zadovoljna sa svojom trenutačnom financijskom situacijom.²¹

¹⁹ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

²⁰ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

²¹ <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

Slika 7. Odnos prema novcu građana u Hrvatskoj 2015. i 2019. (izraženo kao postotak ukupnog broja ispitanika) Izvor: OECD

Istraživanje Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (provedeno je uz aktivan doprinos svih sudionika operativne radne skupine za financijsku pismenost osnovane u Ministarstvu financija te poseban doprinos Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA) i Hrvatske narodne banke (HNB). Porast razine financijske pismenosti koji je istraživanje potvrdilo rezultat je zajedničkih napora svih sudionika i truda uložnog u provođenje edukacije. Brojne aktivnosti s ciljem daljnjeg širenja financijske pismenosti nastavit će se i u budućnosti.²²

²² <https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

5. Važnost financijskog obrazovanja mladih

Najveći broj istraživanja temelji se na uzorku odraslog stanovništva, dok se od socijalnih podgrupa najčešće anketiraju srednjoškolci i studenti. Istraživanja studenata usmjerena su većinom na upotrebu kreditnih kartica i studentske dugove, što je poseban problem među mladima u SAD-u, a direktno utječe na cijelo gospodarstvo. Cilj većine istraživanja o financijskoj pismenosti mladih je zaključiti postoji li potreba za proširivanjem financijskog znanja kod mladih. Tu mjesto ustupaju programi financijskog obrazovanja pristupačni za one koji se do sada nisu imali priike susresti s osnovnim ekonomskim temama. Istraživanja na ovom području pokazala su da oni s većom razinom financijskog znanja uspješnije upravljaju osobnim financijama i da će prije donijeti ispravnu financijsku odluku, kada im je dana neka hipotetska situacija.

Naime, programi financijskog obrazovanja nisu dostupni u većini formalnih obrazovnih institucija, izuzev ekonomskih škola i fakulteta, već isključivo u poduzećima ili udrugama, privatnim tečajevima i smjerovima. Iz toga proizlazi značajan utjecaj odslušanih financijskih kolegija na financijsko znanje i znanje o investicijama kod studenata, ali ne i kod srednjoškolaca, što može upućivati da su studenti ipak bolja „publika“ za ovakvu vrstu edukacije, budući da su svjesniji osobne odgovornosti za vlastitu financijsku poziciju.

Među provedenim istraživanjima u Hrvatskoj, najveći doprinos promicanju financijske pismenosti su istraživanja u sklopu projekta PISA (2014.) koja su se provodila na uzorku petnaestogodišnjih srednjoškolaca, budući da naglašavaju nužnost uvođenja financijskog obrazovanja u sve škole i omogućavanje njegove dostupnosti svima.

Drugo najopsežnije istraživanje proveli su M. Anđelović, A. Pavković i D. Mišević u studiji „Mjerenje financijske pismenosti studenata Sveučilišta u Zagrebu.“, a rezultati su pokazali zabrinjavajuće rezultate kada je riječ o razumijevanju mladih o osnovnim komponentama financijskog života koji tek počinju voditi.

Istraživanje je dokazalo kako su studenti u većem broju upoznati sa aktualnim temama poput krize sa švicarskim francima, visokim javnim dugom ili zabrinjavajućim brojem blokiranih građana, koje su bile sveprisutne u medijima

tokom provođenja istraživanja zbog tadašnjih parlamentarnih izbora u Hrvatskoj. Na pitanja o funkcionalnosti sustava i institucija u državi, većina ih je dala sličan odgovor kojim izražavaju nepovjerenje i ukazuju na prisutnost negativne atmosfere i nedovoljne razvijenosti financijskih institucija, dok zainteresiranost i poznavanje financijskih institucija, obveznica, kretanja tečaja, inflacije, proračuna, obveznica također je pokazalo nizak rezultat.

Što se tiče potrošnje, studenti su naveli kako troše „od mjeseca do mjeseca“, odnosno u granicama svojih raspoloživih sredstava no, moglo se iz odgovora zaključiti kako ispitanici ne izdvajaju dio dohotka na štednju, ili je štednja mala i kratkoročna. Nedovoljna štednja može biti potaknuta činjenicom da sudionici u situacijama kada im ne dostaje novca obično obraćaju roditeljima koji ih pritom većinom „izvuku“ iz krizne situacije pa nemaju potebe planirati osobne financije što negativno utječe na njihovo financijsko znanje.

Na temelju rasprave o potrošnji i kupovini može se izvući zaključak kako su studenti većinom racionalni potrošači koji će pri izboru dobra ili usluge pridati veću važnost cijeni i svojim mogućnostima. Važno je napomenuti da studentima u Hrvatskoj dohodak većinom osiguravaju roditelji, što na neke utječe da pronađu izvor dodatne zarade tokom studija, dok kod drugih izaziva suprotan efekt. Investicijske aktivnosti studenata su nikakve ili minimalne, a većina informacije prikuplja se na internetskim portalima.

Jedna svijetla točka u ovom istraživanju je zainteresiranost studenata za proširenje vlastitog financijskog znanja, a napominju kako je na njihovim studijskim programima prisutan nedostatak ekonomskih i financijskih kolegija koji bi ih potaknuo na brigu o osobnim financijama, upoznao ih sa osnovnom ekonomskom terminologijom i omogućio razumijevanje financijskog tržišta na kojem djelujemo te pridonio razvoju financijske pismenosti.

6. Utjecaj financijske pismenosti na razvoj gospodarstva

Predstavljena istraživanja pokazuju zabrinjavajuće rezultate kad je riječ o financijskoj pismenosti šire populacije, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj velik udio građana nije upoznat sa osnovnim ekonomskim pojmovima, izuzev tema koje se neprestano povlače po medijima. Malen dio građana je samoinicijativno zanima za financije i ekonomske teme te samostalno aktivno uče o finansijskim alatima i instrumentima kojima se mogu poslužiti za vlastiti financijski napredak.

Sudionici na slobodnom tržištu svojim djelovanjem određuju smjer u kojem će tržište ići i djelovati, stoga je logično zaključiti da će dobre kolektivne odluke za posljedicu imati pozitivne učinke na cjelokupno gospodarstvo, tako možemo djelovati i u obrnutom smjeru i vlastitim neodgovornim ponašanjem uzrokovati poremećaje u gospodarstvu. Teško je za povjerovati da jedan pojedinac može poremetiti tržišni mehanizam svojom neutemeljenom ili neodgovornom odlukom, ali zamislite da tri milijuna ljudi donese tu istu odluku u nekom kraćem vremenskom razdoblju, vjerojatnost da će doći do određene destabilizacije u određenom sektoru.

Isto tako možemo povezati neodgovorno dužničko ponašanje i buduću kreditnu sposobnost mladih, ako se prije osamnaeste ili u ranim dvadesetima ponašamo neodgovorno s novcem i maksimalno upotrijebimo kreditna sredstva bez planirane otplate, veća je vjerojatnost da ćemo provesti dobar dio radnog vijeka otplaćujući dugove umjesto da izgrađujemo dobar kreditni rejting i pripremamo se za ulaganja u budućnosti. Ako nismo kreditno sposobni manja je vjerojatnost da će nam banka odobriti kredite za dugotočne investicije poput vlastite nekretnine ili investicijskog kredita za pokretanje vlatitog posla. Time financijska nepismenost na nacionalnoj razini ima za posljedicu usporavanje tržišta nekretnina (na ovom primjeru), usporavanje investicija i neostvarene poslovne ideje, što čini veliki oportunitetni trošak za gospodarstvo u cjelini kao i za pojedinca koji ne ulaže u vlastitu financijsu pismenost.

Veći dio financijski pismenih ljudi pridaje veliku pažnju štednji i ulaganjima te planiranju umirovljenja, što za posljedicu ima akumuliranje bogastva tokom radnog vijeka i opušteno umirovljenje bez straha od mogućih ekonomskih kriza te ne ovise potpuno o državnim planovima. Suprotno tome, financijski nepismeni pojedinci većinom mirovinu prepuštaju „igri slučaja“, a štednju nemaju ili je nedovoljna.

7. Zaključak

Projekt FLat World donio je zavidan napredak u prepoznavanju financijske pismenosti među svjetskim stanovništvom. Zbog široke primjenjivosti i univerzalnosti koji obilježavaju „Veliku trojku“ započelo je jedno veliko globalno istraživanje koje nam je pomoglo razumjeti ponašanja raznih dionika na tržištu, njihovo razumijevanje osnovne ekonomske terminologije s kojom se svakodnevno susreću te razloge akumulacije bogatstva među socijalnim skupinama višeg financijskog znanja, jaz između bogatih i siromašnih produbljuje se s financijskom nepismenošću većeg broja ljudi. Također istraživanja o financijskoj pismenosti koja uključuju ova tri ključna pitanja pridonjela su otkrivanju ranjivih podskupina (mladi, žene, umrovljenici) te ukazala na koje ključne stvari bi trebali obratiti pozornost pri financijskom opismenjavanju stanovništva – poput diverzifikacije rizika.

Istraživanja o financijskoj pismenosti pokazala su različite rezultate u različitim nacionalnim gospodarstvima, no većina ih dijeli slična obilježja, tako i u Hrvatskoj imamo očekivane rezultate, ali dobro je napomenuti da je preko 60% građana upućeno u pojmove poput kamate, inflacije i rizika, isto tako Hrvati su oprezni potrošači, neskloni preuzimanju rizika. Unatoč tome, i u Hrvatskoj su vidljive ugrožene podskupine poput mladih, studenata, žena i umirovljenika.

Jedan od najvažnijih razloga zbog kojeg je nužno brinuti se o financijskoj pismenosti su preveliki troškovi financijske nepismenosti. Moramo biti svjesni da odluke jednog pojedinca imaju značajan utjecaj na ostale subjekte i sudionike u gospodarstvu te je u tom kontekstu nužno spriječiti da financijska nepismenost uzrokuje veće probleme ili uzrokuje nestabilnosti u gospodarstvu.

Popis tablica i slika

Tablica 1. Pitanja za mjerenje financijske pismenosti	10
Tablica 2. Rezultati Istraživanja FLat World (15 zemalja).....	11
Slika 1. Prikaz ispitanika koji su točno odgovorili na sva tri pitanja po dobnoj skupini u SAD-u (2015.godina).....	14
Slika 2. Rodne razlike u odgovorima na pitanja velike tri.	15
Slika 3. Financijska pismenost u Hrvatskoj izražena u postocima najveće moguće ocjene.....	22
Slika 4. Financijska pismenost u Hrvatskoj i njezine komponente (izražene u bodovima i u postocima najveće moguće ocjene).....	22
Slika 5. Financijsko znanje građana u Hrvatskoj 2015. i 2019. (izraženo kao postotak ukupnog broja ispitanika)	24
Slika 6. Financijsko ponašanje građana u Hrvatskoj 2015. i 2019. (izraženo kao postotak ukupnog broja ispitanika)	25

Literatura

1. Annamaria Lusardi i Olivia S. Mitchell, Financijska pismenost: Implikacije za mirovinsku sigurnost i financijsko tržište; Oxford University Press, 2011.god
2. Annamaria Lusardi i Peter Tufano; Dužnička pismenost, financijska iskustva i prezaduženost; Online objavio Cambridge University Press: 1. listopada 2015. god
3. Wellbeing Annamaria Lusardi Olivia S. Mitchell; Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement <https://www.nber.org/papers/w17078>

Web mjesta:

Globalni centar izvrsnosti za financijsko opismenjavanje; FFlat World projekt;

<https://gflec.org/initiatives/flat-world/>

<https://gflec.org/research/?item=364>

HANFA, rezultati mjerenja financijske pismenosti; (2016)

<https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljeni-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/#>

Studija – Mjerenje financijske pismenosti studenata Sveučilišta u Zagrebu, Anđelović, Pavković, Mišević, (2016.) <https://hrcak.srce.hr/file/250308>

<https://www.hnb.hr/-/istrazivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj>

<https://mfin.gov.hr/>

<https://sjes.springeropen.com/articles/10.1186/s41937-019-0027-5/tables/1>

<https://sjes.springeropen.com/articles/10.1186/s41937-019-0027-5/tables/2>

Allianz (2017). *When will the penny drop? Money, financial literacy and risk in the digital age*. Retrieved from <http://gflec.org/initiatives/money-finlit-risk/>.

Sažetak

Važnost financijske pismenosti za razvoj gospodarstva

Financijska pismenost postaje sve važnija u svakodnevnom životu zbog sve složenijih i mnogobrojnih financijskih proizvoda, alata i usluga koji ubrzano rastu na globalnom i dinamičnom tržištu, potrebna je građanima kako bi donosili ispravne odluke na tržištu, razborito upravljali osobnim financijama te lakše prebrodili krizne situacije i prilagodili se promjenama na tržištu. Ponuda financijskih alata je sve veća, pojedinci sa nedostatkom financijskog znanja mogu se naći ugroženima na financijskom tržištu koje se danas razvija eksponencijalnom brzinom. Također financijska pismenost pridonosi sve većoj osviještenosti potorošača o raznim rizicima na tržištu, njihovim pravima i mogućnostima prilikom donošenja financijskih odluka.

U radu ćemo definirati pojam financijskog obrazovanja, promotriti njegovu ulogu u dinamici gospodarskog rasta u Hrvatskoj, članicama EU i trećim zemljama te predstaviti nacionalne alate za promicanje financijske pismenosti u Hrvatskoj. Također, u radu ćemo predstaviti i komentirati ranije provedena istraživanja o financijskoj pismenosti građana u Hrvatskoj i financijskoj pismenosti studenata na Sveučilištu u Zagrebu te podatke OECD-a o financijskoj pismenosti za Hrvatsku.

Jedan od najvažnijih razloga zbog kojeg je nužno brinuti se o financijskoj pismenosti su preveliki troškovi financijske nepismenosti. Moramo biti svjesni da odluke jednog pojedinca imaju značajan utjecaj na ostale subjekte i sudionike u gospodarstvu te je u tom kontekstu nužno spriječiti da financijska nepismenost uzrokuje veće probleme ili uzrokuje nestabilnosti u gospodarstvu.

SUMMARY

The importance of financial literacy for economic development

Financial literacy is becoming more and more important in everyday life due to the increasingly complex and numerous financial products, tools and services that are rapidly growing on the global and dynamic market, citizens need it in order to make the right decisions in the market, prudently manage their personal finances and more easily overcome crisis situations and adapt changes in the market. The offer of financial tools is increasing, individuals with a lack of financial knowledge can find themselves at risk in the financial market, which is developing at an exponential rate today. Also, financial literacy contributes to the increasing awareness of consumers about various risks on the market, their rights and possibilities when making financial decisions.

In this paper, we will define the term financial education, examine its role in the dynamics of economic growth in Croatia, EU members and third countries, and present national tools for promoting financial literacy in Croatia. Also, in the paper, we will present and comment on previously conducted research on the financial literacy of citizens in Croatia and the financial literacy of students at the University of Zagreb, as well as OECD data on financial literacy for Croatia.

One of the most important reasons why it is necessary to take care of financial literacy is the excessive costs of financial illiteracy. We must be aware that the decisions of one individual have a significant impact on other entities and participants in the economy, and in this context it is necessary to prevent financial illiteracy from causing greater problems or instability in the economy.

KLJUČNE RIJEČI: financijska pismenost, financijsko obrazovanje, FlatWorld, Velika trojka, kamata, inflacija, rizik, osobne financije, operativna radna grupa, Ministarstvo financija, nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača, dužničko ponašanje, financijski alati, intervju